

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА**

**Наукове товариство студентів та аспірантів
факультету психології**

**УКРАЇНСЬКА АСОЦІАЦІЯ ПСИХОЛОГІЇ ОСВІТИ І РОЗВИТКУ
ІНСТИТУТ ПСИХОЛОГІЇ ім. Г. С. КОСТЮКА НАПН УКРАЇНИ**

**КАЗАХСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ АБАЯ (Казахстан)**

УНІВЕРСИТЕТ КЛАЙПЕДИ (Литва)

УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ МІКОЛАСА РОМЕРІСА (Литва)

УНІВЕРСИТЕТ СИБІУ ІМЕНІ ЛУЧІАН БЛАГА (Румунія)

NOVIA-УНІВЕРСИТЕТ (Фінляндія)

KLAIPĖDOS UNIVERSITETAS

**Тези XVII міжнародної конференції
молодих науковців**

**ПРОБЛЕМИ ОСОБИСТОСТІ В СУЧАСНІЙ НАУЦІ:
РЕЗУЛЬТАТИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ДОСЛІДЖЕННЯ
(PPMSRPR)**

MYKOLO ROMERIO
UNIVERSITETAS

3 квітня 2015 р.

Київ

УДК 316.4 + 159.9.01

ББК 88

Рецензенти:

Н. Є. Завацька – доктор психологічних наук, професор, Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля, завідувач кафедри соціальної та практичної психології, м. Северодонецьк;

В. В. Турбан – доктор психологічних наук, доцент, Інститут психології імені Г. С. Сковороди НАПН України, Вчений секретар, м. Київ.

Редакційна колегія:

Данилюк І.В., доктор психологічних наук, професор; **Ващенко І.В.**, доктор психологічних наук, професор; **Власова О.І.**, доктор психологічних наук, професор, **Коваленко А.Б.**, доктор психологічних наук, професор, **Марушкевич А.А.**, доктор педагогічних наук, професор.

Друкується за ухвалою вченої ради факультету психології
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Проблеми особистості в сучасній науці: результати та перспективи дослідження, 3 квітня 2015 р., К.: тези XVII міжнародної конференції молодих науковців / За ред. І. В. Данилюка, І. В. Ващенко. – К.: Логос, 2015. – 190 с.

У тезах XVII міжнародної конференції молодих науковців «Проблеми особистості в сучасній науці: результати та перспективи дослідження», організованої і проведеної Київським національним університетом імені Тараса Шевченка, окреслено найбільш актуальні проблеми особистості в сучасній науці, представлено широкий спектр наукових розробок вітчизняних і зарубіжних дослідників.

Доповіді учасників конференції адресуються професійним психологам, педагогам, докторантам і аспірантам, усім тим, хто цікавиться сучасним етапом розвитку психології, педагогіки та соціальної роботи.

Доповіді опубліковано в авторській редакції.

ISBN 978-966-171-918-6

УДК 316.4 + 159.9.01

ББК 88

Рецензенти:

Н. Є. Завацька – доктор психологічних наук, професор, Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля, завідувач кафедри соціальної та практичної психології, м. Северодонецьк;

В. В. Турбан – доктор психологічних наук, доцент, Інститут психології імені Г. С. Сковороди НАПН України, Вчений секретар, м. Київ.

Редакційна колегія:

Данилюк І.В., доктор психологічних наук, професор; **Ващенко І.В.**, доктор психологічних наук, професор; **Власова О.І.**, доктор психологічних наук, професор, **Коваленко А.Б.**, доктор психологічних наук, професор, **Марушкевич А.А.**, доктор педагогічних наук, професор.

Друкується за ухвалою
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Проблеми особистості в сучасній науці: результати та перспективи дослідження, 3 квітня 2015 р., К.: тези XVII міжнародної конференції молодих науковців / За ред. І. В. Данилюка, І. В. Ващенко. – К.: Логос, 2015. – 190 с.

У тезах XVII міжнародної конференції молодих науковців «Проблеми особистості в сучасній науці: результати та перспективи дослідження», організованої і проведеної Київським національним університетом імені Тараса Шевченка, окреслено найбільш актуальні проблеми особистості в сучасній науці, представлено широкий спектр наукових розробок вітчизняних і зарубіжних дослідників.

Доповіді учасників конференції адресуються професійним психологам, педагогам, докторантам і аспірантам, усім тим, хто цікавиться сучасним етапом розвитку психології, педагогіки та соціальної роботи.

Доповіді опубліковано в авторській редакції.

професійного мислення в учителів. Вона дозволила: здійснити цілеспрямоване управління; забезпечити оперативний зворотній зв'язок із включенням процесів рефлексії; затвердити орієнтацію у формуванні комплексного професійного мислення на досягнення педагогічної розумності особистості; виробити ціннісно-методологічну стратегію відношень цілісного педагогічного процесу; досягнути гармонійного поєднання в рамках раціонально-творчого підходу до дослідження і формування професійного мислення вчителя системного, критеріально-ціннісного і особистісно-діяльнісного підходів; розробити програму формування комплексного професійного мислення вчителя на основі системи багаторівневих засобів; активізувати взаємодію студентів з предметами педагогічного дослідження на основі організації дорадчого дослідження навчально-виховного процесу і діалогічного спілкування; конкретизувати процес управління з урахуванням можливостей кожного студента, досягнути його автономії (самоуправління), спрямованої на формування розсудливої і творчої індивідуальності.

У ході формування професійного мислення у вчителів було виявлено закономірності формування професійного мислення вчителя і досягнення педагогічної розумності: чим більш гармонійно поєднуються взаємодоповнюючі один одного критичне і творче мислення вчителів на основі реалізації принципу єдності раціональності і творчості, тим більш високим стає рівень дослідження і перетворення цілісного педагогічного процесу; провідними принципами у досягненні педагогічної розумності особистості виступають принципи нескінченності і безперервності мислення вчителя, що виражаються у функціонуванні системи внутрішніх і зовнішніх відношень, виступають провідними у досягненні педагогічної розумності особистості; формування комплексного професійного мислення залежить від рівня оволодіння членами дослідження ціннісно-методологічною стратегією і тактикою відношень цілісного педагогічного процесу, за якого, чим більш сумісними й узгодженими були мета і засоби вироблених стратегій і тактики відношень, тим вищим був рівень сформованості мислення вчителя; з чотирьох виділених показників рівнів сформованості професійного мислення вчителі краще оволодівали двома першими з них, ніж двома останніми, ті студенти, які приймали участь у дорадчому дослідженні множини педагогічних ситуацій, виявили більш високий рівень сформованості професійного мислення у зв'язку з тим, що інформаційно-стимулюючий контекст педагогічних ситуацій регулював і активізував самоуправління самооцінювання вчителями педагогічної діяльності; член експериментальної групи тим швидше і надійніше переходив на вищий рівень професійного

мислення у процесі взаємодії з предметами дослідження, чим більш сумісними, узгодженими були фактори, які впливають на формування професійного мислення вчителів; провідним принципом в організації рефлексивного управління процесом формування професійного мислення у вчителів є принцип нескінченності і безперервності впливу ряду факторів на формування мислення вчителя.

Дослідження процесу формування професійного мислення у вчителів створило основу для досягнення педагогічної розумності вчителя.

Оксана Назарук

ПСИХОЛОГІЧНА ПОДІЯ У СТРУКТУРІ ОСОБИСТОГО ДОСВІДУ: ТЕОРЕТИЧНЕ ТА ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ

Представлено теоретичний аналіз поняття «психологічна подія» та його змістовне наповнення. Наводяться результати контент-аналізу наративів студентів-психологів при застосуванні «Методу наративу».

Наповнення особистого досвіду, одиниці його виміру зажди цікавили дослідників й досі залишаються актуальною проблематикою. Людина як соціальна істота є включеною у різноманітні непередбачувані та незаплановані обставини, стає свідком або учасником багатьох подій, які справляють на неї певне враження.

За даними дослідників, у спогадах дорослих людей про власне життя нараховується значних подій від 15 до 21, причому вони залишаються значними тільки протягом декількох років (А.А. Кронік). На нашу думку, подійний ряд є рухомим. Досвід зазнає не стільки змін, скільки відбувається зміщення тих чи інших подій, і людина вводить до значущих тільки потрібні у даний момент події, необхідні їй для орієнтування в життєвому просторі та для підтримання власних прагнень. Це не означає, що відбувається заміна одного переживання іншим, скоріше за все, слід говорити про поповнення новим досвідом вже утвореного світовідчуття. Це світовідчуття є частиною визнання довкілля. Таким чином, важлива не стільки сама подія, скільки її переживання людиною. Таке своєрідне значуще (в ціннісно-смысловому сенсі) переживання можна вважати психологічною подією.

Феномен психологічної події, тобто своєрідного переживання значущості тієї чи іншої ситуації, випадку, полягає в тому, що це переживання того, що відбувається, спричиняє змістовні зміни в структурі особистості та ускладнює її емоційний, мисленнєвий і ціннісний аспекти. Іншими словами, психологічна подія є значущим в ціннісно-смысловому сенсі переживанням, спричиненим зовнішніми або внутрішніми чинниками.

Поняття психологічної події як особливого феномена досвіду особистості зустрічається у праці С. К'єркегора "Повторення". Датський

філософ писав, що для нього перетворилось в подію світового значення те, що, якби воно трапилось з іншим, то видалось б йому дрібницею. На існування цього феномена вказано також як в теоретичних, так і в експериментальних працях вітчизняних та зарубіжних учених. Так, вдалося виявити, що важливим за своїми наслідками є суб'єктивне сприймання значення події, а не її об'єктивний характер (А. Антоновський). Далеко не всі важливі зміни обставин викликають яскраві враження, більшість зовсім не впливає на психічний стан і не сприймаються суб'єктом життя як подія (Н.А. Логінова). Така подія є переживанням, що має велике значення для людини і веде до змін у розумінні та поясненні навколишнього світу, себе в цьому світі. Таким чином, на формування життєвої позиції особистості в соціальному просторі може впливати суб'єктивне сприймання події.

На нашу думку, з "психологічною подією" мають багато спільного "автобіографічна подія" (Б.Г. Ананьєв, Н.А. Логінова, В.В. Нуркова, Т.М. Титаренко) та "життєва подія" (Т.Б. Карцева, С.Л. Рубінштейн), оскільки в основі – значуще переживання, викликане зовнішніми або внутрішніми чинниками, яке певним чином може вплинути на життєдіяльність суб'єкта та призвести до відповідних життєвих змін. Тому під значущою подією ми розглядаємо узагальнений варіант вищенаведених типів подій: автобіографічної, життєвої та психологічної. Таким чином, подія стає найважливішою тоді, коли значуще переживання впливає на особистість і призводить до певних змін у її життєдіяльності, а також стає невід'ємною частиною її автобіографічної історії.

Серед інших живих істот тільки людина має свою історію (С.Л. Рубінштейн), але тільки від людини залежить, якою буде історія її життя. Людині самій доведеться надавати оцінку власним досягненням, здобуткам або промахам, недоробкам у будь-якому віці і протягом життя.

Життєвий світ людини можна умовно розділити на зовнішній світ – частина оточуючого простору, яку вона вважає своїм життєвим середовищем, де здійснюється активна життєдіяльність; і внутрішній – світ власної уваги, переживань, мрій та спогадів. І ці частини життєвого світу нерівнозначні і мають для різних людей неоднакову цінність (П.П. Горностай), власне, на нашу думку, поєднання цих двох світів можливе у життєвій історії людини. Ця життєва історія твориться протягом всього життя людини. Зрозуміло, що людині похилого віку вже неможливо змінити свій життєвий шлях, проте це не стосується її історії. У юності людина може, вийшовши з дитинства і вступаючи на шлях дорослості, переглядати свою життєву позицію й конструювати власне майбутнє. Так, соціальна ситуація розвитку у юнацтві – це ситуація вибору життєвого шляху.

В нашому дослідженні вивчення значущих подій (психологічних подій) ми отримали за допомогою "Методу наративу" (апробовано у нашому дисертаційному дослідженні і доведено його діагностичне значення) і проведено контент-аналіз текстів наративів юнаків. Дослідження проведено на особах юнацького віку (17-18 років), оскільки повноліття (в Україні цей рубіж розвитку дитини визначається у 18 років) є своєрідним завершальним етапом соціалізації дитини, після якого вже говорять про проблеми соціалізації дорослої людини, тому було обрано саме цей вік. Наші досліджуванні – це студенти першокурсники гуманітарного напрямку Національного авіаційного університету, їхня кількість становить 55 осіб (100%). Важливо зазначити, що наше дослідження проводилось до складаних історично важливих подій нашого суспільства.

Попередній аналіз отриманих даних показав, що значущі події в житті молоді відбуваються в різних сферах їхнього життя. Так, більшість юнаків таку подію пов'язують з визначення майбутньої професії, тобто з важливим шагом вибору та вступу у вищий навчальний заклад. Їхня кількість становить майже половину від загальної кількості текстів-нاراتивів – 51%. Причому вступ до Національного авіаційного університету мотивувався такими чинниками як: престижність цього закладу; найкращий заклад серед 5-6 закладів України; гарні відгуки вже випущених студентів-спеціалістів цього закладу; продовження родинної авіаційної справи і навчання у цьому закладі розглядалось як мрія.

Крім того, аналіз текстів-нاراتивів показав, що вступ до Національного авіаційного університету розглядається студентами: як усвідомлений вибір професії (починаючи з восьмого класу обмірковується свій вибір); як бажання стати гарним спеціалістом у своїй галузі; як перспективне майбутнє; як власне досягнення (вступ на держбюджетну основу); як перехід у доросле життя; як важливий крок для студента та його родини; як самостійне життя.

Наступною важливою подією було зазначено перше кохання, зустрічі з коханою людиною – 27,2%. Важливо, що перше кохання переростає у тривалі стосунки, що приносить підтримку з боку протилежної статі студентам. Цікаво, що перше знайомство відбувається у віці 15-16 років, поодинокі випадки у 14 років. Такі стосунки мають тривалий характер, тобто з моменту знайомства і до теперішнього часу, майже 2-3 роки. Більшість респондентів бачать у своїх обранцях майбутніх чоловіків або дружин.

Події, що впливають на життя негативним чином було зафіксовано у 10,9% осіб. Ці події пов'язані з загрозою для життя, з операцією, з випадковим складним захворюванням, з необережним поведінням зі шкідливими, з травмами, отриманими при народженні, з психологічними травмами тощо.

Більшість респондентів оцінюють такі події свого життя як виклик, як спробу довести собі свої можливості, як випробування, що призводить до позитивних результатів. Інші респонденти вбачають у цих подіях нездоланні обставини, які негативно вплинули на їхні життя, починаючи з дитинства та підсилюються життєвими обставинами. І тут необхідно зазначити, що досліджувані нашого експерименту – це студенти-психологи, які вже, на початку навчання, на початку отримання психологічних знань, почали розуміти себе та свої можливості. І кожен з них має змогу вийти гарним фахівцем і працювати у певному психологічному напрямку діяльності (психологічна консультація, тренер, практичний психолог тощо) і допомагати людям.

Також можна зазначити, що були наративи, автори яких живуть в очікуванні значущої події, бо нічого значущого ще не відбулось. Виявлено також наративи, в яких автори розглядають саме життя з безліччю різноманітних автобіографічних фактів, починаючи від дитинства і до тепер, власне, саме їхнє життя або факт їхнього народження ними розглядається як значуща подія. Таких наративів становить 10,9% від загальної кількості.

Отже, відображення людиною свого особистого досвіду через значущі події свого життя може бути представлено у формі наративу. Особистий досвід людини, відображений у наративній саморозповіді, символічно об'єднує частину навколишньої об'єктивної дійсності та, водночас, частину особистого суб'єктивного буття людини. Події, які отримали ранг значущих – це психологічні події, що відображають особливості сприйняття та ставлення людини до навколишнього світу, інших людей, самої себе, показують, яким є суб'єкт у власних діях та рішеннях, визначають обрану ним життєву позицію. Свідома активна вибірковість переживань і вчинків, свідчить про рівень інтеграції, а отже й, про розуміння свого особистого досвіду, визначення значущих подій свого життя. Завдяки контент-аналізу змісту текстів-наративів було виявлено психологічно значущі структури життєвого досвіду, які потребують подальшого дослідження.

Алла Неурова

ВПЛИВ ПСИХІЧНИХ СТАНІВ НА ЕМОЦІЙНУ СТІЙКІСТЬ ФАХІВЦІВ З НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ В ЕКСТРЕМАЛЬНИХ УМОВАХ

У роботі розкривається проблематика впливу психічних станів на емоційну стійкість фахівців з надзвичайних ситуацій в екстремальних умовах. Акцентовано увагу на тому, що порушення емоційної стійкості у фахівця із надзвичайних ситуацій, заважає йому зосередитися на конкретному завданні, бачити особливості екстремальної ситуації, тенденції її зміни і приймати адекватні рішення, виявляти самоконтроль, правильно оцінювати свої сили тощо.

Актуальність забезпечення емоційної стійкості фахівців з надзвичайних

ситуацій в екстремальних умовах обумовлена впливом психічних станів на особистість. Професійні умови діяльності фахівців з НС – це мінливі об'єктивно-суб'єктивні обставини, в яких наявна реальна або уявна загроза їхньому життю. Успішному вирішенню професійних завдань сприяють певні психічні стани. Тому, дуже важливо знати, в якому психічному стані перебуває фахівець з НС, так як вони безпосередньо впливають на емоційну стійкість, що може призвести як до порушень психічної діяльності та оберігає фахівців від дезінтеграції і різноманітних розладів, створює основу для внутрішньої гармонії, повноцінного психічного здоров'я, високої працездатності.

Аналіз літературних джерел діяльності в екстремальних умовах Л.М.Аболіна [1], П.О.Корчемного і О.П.Елісеєва [5], В.В.Лебедева [9] та ін. свідчить, що вплив факторів екстремальної ситуації негативно впливає на діяльність фахівців. Тому фахівцям з надзвичайних ситуацій, в яких не сформувалася необхідна емоційна стійкість, у стані напруженості важко зосередитися на конкретному завданні, бачити особливості екстремальної ситуації, тенденції її зміни і приймати адекватні рішення, виявляти самоконтроль, правильно оцінювати свої сили тощо.

В.І.Лебедев зауважує, що "постійна присутність загрози для життя, обумовлена підвищеним фактором ризику загинути в результаті нещасного випадку, аварії або катастрофи, може викликати різні психічні реакції – від стану тривожності до розвитку неврозів і психозу" [6, с. 111]. М.М.Козяр пояснює: "Фахівець з надзвичайних ситуацій – це людина, якій притаманні психічні, психофізіологічні, фізичні та інші особливості. Його психічні параметри – особливості відчуття, сприймання, пам'яті, мислення, уяви та уваги, а також темперамент, характер, потреби, мотиви, переживання, емоції, почуття, стани та інше – завжди є суб'єктивним чинником в екстремально-професійній діяльності, яку ніколи точно не можна спрогнозувати.

Фактори екстремальних ситуацій призводять і до виникнення у фахівців з НС різних психічних станів, які досліджені у цілій низці праць, у тому числі М.Й. Варія [2], Ф.Є. Василюка [4], Л.В. Куликова [8], Л.П. Чернової [10] та ін. Тому, *мета* статті полягає у виявленні впливу психічних станів на емоційну стійкість фахівців з надзвичайних ситуацій в екстремальних умовах професійної діяльності.

На думку багатьох вчених, типовими психічними станами, які виникають в екстремальних ситуаціях, є психологічне оглушення, відсвідомий автоматизм, фрустрація тощо. Для фахівця з надзвичайних ситуацій професійна діяльність в екстремальних умовах, як і сама надзвичайна ситуація, є завжди непередбачуваною, не прогнозованою, малоінформативною, такою, що містить у собі ризик для його життя.